

Kuinka yleistettäviä ovat malliperhelaskelmien tulokset? Esimerkkinä Veronmaksajien kansainvälinen lapsiperheiden verovertailu

Anita Haataja
Erikoistutkija

Kansaneläkelaitoksen tutkimusosasto

Heikki Hiilamo
Johtaja

Diakonia-ammattikorkeakoulu

1. Johdanto

Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on ollut jo muutamia vuosia kansainvälisen vertailuboomin vallassa (Anttonen 2007). Globalisaatio ja EU:n laajentuminen ovat tuoneet aikaisempaa selvemmin esille maiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi OECD:llä on pitkä perinne vertailla juuri esimerkkilaskelmin jäsenmaiden palkansaajien verotusta (perhe-etuudet huomioon ottaen). Erityisesti Suomen kaltaisessa pienessä maassa on kiinnostavaa tietää oma asemamme suhteessa muihin maihin. Suomen sijoitukset kilpailukykykyselyksissä, Pisatutkimuksessa tai ruokakorivertailuissa muodostavat vahvoja poliittisia argumentteja. Ei ole siis mikään ihme, että vertailut ovat uutisten kestoaiheita.

Veronmaksajain Keskusliitto (Veronmaksajat) julkaisi helmikuun 2008 alussa tutkimuksen, jossa verrattiin suomalaisten lapsiperheiden verotusta ja perhepolitiikkaa kymmeneen muuhun Euroopan maahan (Kurjenoja 2008).

Tutkimus *Työn verotus ja perheet Euroopassa* välitti julkisuuteen viestin¹, jonka mukaan

- lapsiperheitä verotetaan Suomessa ankarasti muihin maihin verrattuna
- verotuksen kireyttä ei voi perustella sillä, että palvelut olisivat korkeatasoisia
- lapsilisien korottamisesta ei ole hyötyä
- verotusta olisi alennettava.²

Tutkimuksen viesti meni hyvin läpi julkisuudessa. Tulokset otettiin sellaisena vastaan ja niitä käsiteltiin kriittittömästi politiikkasuositusten argumentteina.

¹ Veronmaksajien tiedote 11.2.2008 (www.veronmaksajat.fi).

² Johtopäätökset olivat lähes samoja kahdessa aikaisemmassa vastaavassa tutkimuksessa, jotka ilmestyivät 2001 ja 2003. Veronmaksajat on julkaissut hieman suppeampia kansainvälisiä verovertailuita 1990-luvun puolivälistä alkaen. Jokaisen tutkimuksen tulos on sama: palkansaajien verotus

Tämä ja useat muut Veronmaksajien tutkimukset perustuvat malliperheisiin (esim. Kurjenoja 2007). Metodin ajatuksena on tutkia, miten vero- ja sosiaaliturvajärjestelmä toimivat tyypillisissä perheissä, tuoda järjestelmäkuvaukset näin lähemmäksi konkreettisia elämäntilanteita ja saattaa tulokset samalla helpommin raportoitavaan muotoon (Kuivalainen 2007). Menetelmää käytetään myös vero- tai sosiaaliturvajärjestelmien toimintaperiaatteiden vertailuun. Tällöin esimerkkiperheiden edustavuudella ei ole yhtä suurta merkitystä – mikä kuuluu mainita tutkimustuloksia raportoitaessa. Vertailun kohteena voi molemmissa tapauksissa olla eri väestöryhmät tai eri vero- tai sosiaaliturvajärjestelmän instituutio.

Malliperhemenetelmässä luodaan kuvitteelliset esimerkkiperheet, joiden avulla vertailut suoritetaan (esim. Hiilamo 2000, 2002). Tulokseen vaikuttavat muun muassa millaisia oletuksia tehdään malliperheen rakenteesta, tuloista, lasten lukumäärästä ja lasten iästä. Methodiin liittyy useita muita vahvuuksia ja heikkouksia (Kuivalainen 2007).

Metodin laadukkuutta voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Reliabiliteetin kannalta olennaista on arvioida sitä, miten hyvin valitut esimerkkiperheet edustavat tutkimuksen kohteena olevaa väestöä. Validiteetista kertoo puolestaan se, miten lähelle esimerkkiperheet tulevat kohteena olevan väestön elämäntilanteita.

Työn verotus ja perheet Euroopassa -tutkimuksen tulokset yleistettiin koskemaan kahden palkansaajan ja kahden lapsen lapsiperheiden verotusta eri maissa. Analysoimme seuraavassa, miten hyvin tutkimuksen esimerkit edustavat

suomalaisia perheitä ja mitä ongelmia tulosten yleistettävyyteen jää kansainvälisessä vertailussa. Lisäksi tarkastelemme tutkimuksen suosituksia.

2. Perhetyyppien edustavuus

Työn verotus ja perheet Euroopassa -tutkimuksen lapsiperhetyypit ja palkansaajien tulotasot oli valittu vuonna 2007 julkistetun tutkimuksen *Suomi palkkaverottajana* (Kurjenoja 2007) perusteella. Vertailu perustui perhetyyppiin, jossa on kaksi huoltajaa. Perheissä oli kaksi lasta, joiden iät olivat 5 ja 7 vuotta.

Tulotasoja valittaessa tehtiin rajaus, jonka mukaan perheiden oletettiin tulevan toimeen ilman tarveharkintaisia tulonsiirtoja (käytännössä asumistukea ja toimeentulotukea). Kansainvälisessä vertailussa rajaukset ovat perusteltuja, jotta vertailtavat ryhmät olisivat mahdollisimman homogeenisia.

Kahden palkansaajan ja kahden huoltajan lapsiperheitä oli vuonna 2005 runsaat 235 000 eli 39 prosenttia kaikista kotitalouksista, joissa oli vähintään yksi alaikäinen lapsi. Näistä vain noin 7 000 oli sellaisia, joihin oli vuoden aikana maksettu asumis- ja/tai toimeentulotukea eli kahden palkansaajan lapsiperheet eivät yleensä saa ainakaan Suomessa tarveharkintaisia tulonsiirtoja. Alle kouluikäisten lasten kahden palkansaajan perheitä oli 17,7 prosenttia ja kahden 4–7 -vuotiaan lapsen perheitä oli noin 57 000 eli 9,5 prosenttia kaikista lapsiperheistä (Taulukko 1).

Esimerkkitapausten valintaa voidaan pitää onnistuneena, mikäli tapaukset ovat suhteellisen yleisiä siinä ryhmässä, jota niiden on tarkoitus edustaa. Suomessa kahden palkansaajan lapsiperheet ovat suhteellisen yleinen ryhmä, vaikka niiden osuus onkin nykyisin pienempi

on Suomessa poikkeuksellisen ankaraa. Tuloksia on raportoitu laajasti suomalaisissa tiedotusvälineissä.

Taulukko 1. Lapsiperheet tulonjakotilastossa 2005

Lapsiperhetyyppi	Lukumäärä	Osuus %
Kotitalouksia, joissa lapsia	596 800	100,0
– lapsiperheet, kaikki alle 18 v	511 700	85,7
– parit, joiden kaikki lapset alle 18 v	430 900	72,2
– parit, joiden nuorin lapsi alle 7 v	240 000	40,2
– yksinhuoltajia, lapset alle 18 v	80 800	13,5
Kahden palkansaajan lapsiperheitä	235 400	39,4
– ilman asumis- ja toimeentulotukea	227 500	38,1
– nuorin lapsi on alle kouluikäinen	104 700	17,5
– nuorin lapsi 4–7 -vuotias	56 700	9,5

Lähde: Laskelmat tulonjakotilastosta.

(39 prosenttia) kuin vuonna 1990 (57 prosenttia). Naisten työssäkäynti on lisääntynyt erityisesti 1990-luvulla vertailumaissa, Suomessa ei. Pohjoismaita lukuun ottamatta vertailumaiden naisten työllisyysaste on silti yhä alempi kuin Suomessa myös Veronmaksajien tutkimuksen mukaan. Tutkimuksesta ei käy kuitenkaan ilmi, miten yleinen kahden ansaitsijan lapsiperhe on vertailumaissa.

Valitsemme seuraavaan väestötason tarkasteluun ensin kaikki ne lapsiperheet, joissa asuu vain alaikäisiä lapsia ja joissa molemmat vanhemmat ovat palkansaajia (235 400 perhettä). Päivähoitokustannusten ja lapsilisien yhteisiä vaikutuksia tuloihin tarkastelemme kuitenkin niissä palkansaajaperheissä, joiden nuorin lapsi on alle kouluikäinen (105 000 perhettä). Molempien väestöryhmien jakaumat ovat lähes samat. Lasten iän rajaaminen vielä tarkemmin

Veronmaksajien oletusten mukaan olisi pienentänyt otoskokoa ja rajoittanut jakaumatarkastelua.

3. Esimerkkiperheiden tulotasot ja esimerkkilaskelmat

Tutkimuksen *Työn verotus ja perheet Euroopassa* perhetyypit edustivat kolmea eri tulotasoa. Pienituloisimmassa perheessä (perhe 1) parempituloisen puolison henkilökohtainen palkkataso oli 32 900 euroa vuodessa, mikä vastasi tuolloin suomalaista keskipalkkaa³. Perhe 1:n toisen puolison tulot edustivat vertailun pienintä palkkaa ja olivat keskipalkasta 65 prosenttia. Suurituloisimmassa perheessä parempituloinen puoliso sai 107 400 euroa vuodessa, mikä oli viisi kertaa enemmän kuin pienituloisimman perheen heikommin ansaitsevan puolison 21 500 euron vuosipalkka (Taulukko 2).

Kaikissa vertailumaissa esimerkkiperheiden euromääräinen tulotaso on sama. Samojen nimellisten tulotasojen mahdollisesti hyvinkin erilaista ostovoimaa vertailun 11 eri maassa vaihtelua ei ole otettu huomioon. Vertailussa ei ole myöskään kiinnitetty huomiota siihen, että eläketurva on rahoitettu eri tavoilla eri maissa.

Veronmaksajien tutkimuksessa perheistä tarkasteltiin erikseen niitä tapauksia, joilla vain toinen puoliso (mies) saa ansiotuloja (Taulukossa 2 naisten tulot on nolla) ja niitä, joissa tuloja saavat molemmat puoliset (tulot sarakkeista Miehet ja Naiset yhteensä).

³ Tilastokeskuksen ansiotasoindeksin mukaan vuonna 2006 palkansaajien keskimääräinen kuukausiansio oli 2 567 euroa / kk (*12,5 = 32 088 euroa vuodessa), miesten 2 850 ja naisten 2 292 euroa kuussa, eli naisten kuukausiansio oli keskimäärin 80 prosenttia miesten keskiansiosta.

Taulukko 2. Esimerkkiperheiden tulotasot (euroa vuodessa), naisten osuus yhteenlasketuista tuloista ja naisten tulojen osuus miesten tuloista

Perhetyypit*	Naiset	Miehet	Yhteistulot (palkat yht.)	Naisten palkkatulot % miesten palkoista
Perhe 1 (pienituloisin)	21500	32900	54400	65,3
Perhe 2 (keskituloisin)	32900	50100	83000	65,7
Perhe 3 (suurituloisin)	50100	107400	157500	46,6

* Perheiden nimeämiset ovat artikkelin kirjoittajien valintoja.

Ensimmäinen vertailu tehtiin yhden tulonsaajan kahden vanhemman kaksilapsisen perheen ja yksinäisen palkansaajan välillä. Yksinäistä ja perheellistä, perheen ainoa palkansaaja verotettiin samalla tavalla kolmessa maassa (Suomi, Ruotsi ja Iso-Britannia). Muissa maissa yhden palkansaajan lapsiperhettä verotetaan kevyemmin kuin yksinäistä palkansaajaa. Yhden ansaitsijan lapsiperheet hyötyivät eniten veroeduista Ranskassa, Saksassa ja Belgiassa.

Vertailu vastasi kysymykseen, miten perhekustannuksia tasataan verotuksen avulla eri maissa. Sen sijaan vertailu ei suoraan kerro, mikä osuus perheiden verotuesta johtuu ns. perheverotuksesta (mm. verohelpotuksesta tulottomasta tai pienituloisemmasta puolisoista, yhteisverotuksesta) ja mikä osuus lapsista myönnetystä verohelpotuksista. Veronmaksajien tutkimus sisälsi tietoja muun muassa naisten työllisyysasteista vertailumaissa, muttei arviota valittujen ansaintamallien yleisyydestä näissä maissa.

Taustoitettava tieto lapsiperheiden ansaitsemallien yleisyydestä olisi ollut tarpeen, koska verohelpotuksilla kotona olevaa tai pienituloisempaa puolisoa on tuettu juuri siksi, että vanhemmista toisen jääminen kotiin on edullista kun toinen hankkii perheen elatuksen ja sosiaaliturvan.

Toisessa vaiheessa vertailtiin kahden tulonsaajan lapsiperheen ja kahden tulonsaajan lap-

settoman perheen verotusta. Mikäli lapsettoman ja lapsellisen pariskunnan veroasteiden välillä on eroa, toteutetaan maassa perhekustannusten tasausta erityisesti lasten perusteella (voi sisältää myös yhteisverotuksen elementtejä). Ne maat, missä ei toteuteta lainkaan verotukea lasten perusteella olivat Suomen lisäksi Iso-Britannia, Norja, Ruotsi, Itävalta ja Tanska. Verotuksen kautta tuettiin lapsiperheitä lapsettomiin verrattuna eniten Ranskassa ja Saksassa. Kolmessa muussa maassa verotuki jäi suhteellisen pieneksi.

Molemmissa vertailuissa mitattiin siis sitä, miten paljon euromääräisistä palkkatuloista eri perhetilanteissa jää verotuksen jälkeen käteen. Lapsilisien vaikutusta ei otettu huomioon veroasteessa. Tutkimuksessa ei käsitelty myöskään sitä, miten edustavia esimerkkiperheet ovat tulotasoiltaan ja miten ne sijoittuvat kansallisten tulojakaumien suhteen.

Toinen seikka on se, ettei kahden vanhemman ja yhden tulonsaajan perheitä juuri esiinny ainakaan Suomessa. Myös muissa maissa yhä suurempi osa on perheitä, joissa toisella puolisoilla on ainakin henkilökohtaisia tulonsiirtotuloja. Pienimpien lasten äideille maksetaan usein tulonsiirtoja lapsen syntymän ja hoidon johdosta, ja lapsen iän karttuessa äidit palaavat työhön. Esimerkiksi kaikissa suomalaisissa kahden huoltajan lapsiperheissä asuvista äideistä 0,9

prosenttia ja isistä 0,8 prosenttia oli sellaisia, joilla ei ollut lainkaan veronalaisia tuloja vuoden 2005 aikana.

4. Tulotasojen edustavuus suomalaisissa perheissä

Miten edustavia esimerkkiperheiden tulotasot ovat, eli mille tulotasolle myös politiikkasuositukset kohdentuvat? Väestöryhmätarkastelua varten on ensin laskettu vuoden 2005 tulonjakoaineistosta kahden palkansaajan lapsiperheiden vanhempien palkkasumman mediaani ja keskiarvo⁴.

	Mediaani	Keskiarvo
Kahden palkansaajan lapsiperit	58 158	65 759
Kaikki 2 aikuisen palkansaajaperit	58 362	65 100

Lapsiperheiden tulotaso ei eroa juurikaan kaikkien palkansaajapariskuntien tulotasosta. Kahden palkansaajan parien keskiarvotulot olivat runsaat 10 prosenttia mediaanituloa suuremmat, toisin sanoen hyväituloisten pitkä tulohaitari korottaa keskiarvoa huomattavasti. Tuloluokittelun perusteeksi valittiin mediaanitulo,

⁴ Palkansaajalapsiperheiden puolisoiden palkkatulot on summattu yhteen. Tämän jälkeen on laskettu näiden lapsiperheiden yhteiset veronalaiset tulot ja verot tuloluokittain. Naisten veronalaisista tuloista palkkatuloja oli keskimäärin 93 ja miesten 96 prosenttia. Palkansaajaperit määriteltiin tulonjakotilaston henkilötason sosioekonomisen aseman 'palkansaaja' perusteella. Rajaukseen eivät siis sisälly esimerkiksi pariskunnat, joissa toinen on palkansaaja ja toinen yrittäjä. Veronmaksajien perhe 1:n tulotaso vastaa vuoden 2005 tulotasolla 52 203 euroa, mikä asettuu tulotasolle 80–100 % vuoden 2005 mediaanitulosta (eli 46 526–58 158) (ks. Kuvio 1 ja 2, joissa tuloluokat esitetään pyöristettyinä).

jonka suhteen verrattiin palkansaajaperien jakaumaa. Tuloluokat muodostettiin 20 prosentin välein mediaanitulosta pieni- ja suurituloisempiin päin (Kuvio 1).

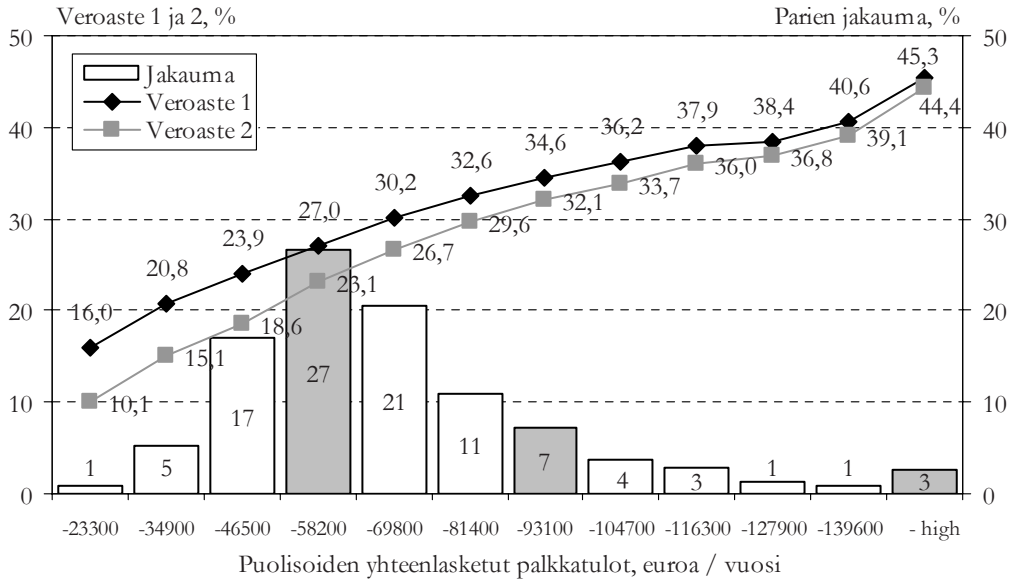
Veronmaksajien pienituloisin perhe 1 (54 400 euroa vuonna 2007) edustaa yllättäen suunnilleen suomalaisen keskivertoperheen tuloja ja kaksi muuta keskitasoa selvästi parempituloisia perheitä (Kuvio 1). Vuoden 2005 elinkustannusten tasossa pienituloisin perhe 1 sijoittuu tuloluokkaan, joka on 80–100 prosenttia mediaanitulosta. Tulotaso on palkansaajalapsiperheiden yleisin, sillä sinne sijoittui useampi kuin joka neljäs (27 %) (kaikista alle kouluikäisten lasten palkansaajapareista jopa 30 prosenttia).

Esimerkkilaskelman perhe 2 sijoittuu vuoden 2005 tulotasossa tuloluokkaan, joka on 140–160 prosenttia mediaanitulosta (81 400–93 000 euroa vuodessa). Tälle tulotasolle osui vain seitsemän prosenttia suomalaisista palkansaajalapsiperheistä (alle kouluikäisten lasten pareista yhdeksän prosenttia). Suurituloisin perhe 3 sijoittuu tulohaitarin kaukaiseen ääripäähän. Palkansaajaperheitä, joiden tulot olivat 240 prosenttia suhteessa mediaanituloon (vähintään 139 600 euroa vuodessa) löytyi ainoastaan kolme prosenttia kohderyhmän perheistä (prosentti, jos nuorin oli alle kouluikäinen).

OECD käsittelee kansainvälisissä palkkatulojen verotusvertailuissa samanarvoisina suoraan verotuksen kautta ja välillisesti lapsilisien ja vastaavien perhepoliittisten tulonsiirtojen kautta tulevat tuet (OECD 2006). Kansainvälisessä vertailussa tämä onkin välttämätöntä, koska osassa maita lapsiperheiden tuki tulee pääsääntöisesti tai kokonaan vain jompaakumpaa kautta.

Laskimmekin todellisille perheille kaksi veroastetta. Veroaste 1 kuvaa verojen osuutta

Kuvio 1. Palkansaajaparien (lapsiperheet) jakauma puolisoiden yhteisen vuotuisen palkkasumman mukaan sekä veroasteet ennen (veroaste 1) ja jälkeen (veroaste 2) lapsilisien. Veronmaksajien esimerkkiperheet sijoittuvat väritetyille tulotasolle

veronalaisista tuloista. Veroaste 2 laskettiin OECD:n käytännön mukaan lisäämällä nettotuloihin saadut lapsilisät, joten veroaste (veronalaisten tulojen ja nettotulon erotus) pieneni vastaavasti. Tuloksemme kertoo, että empiirisesti tyypillisimmän suomalaisen palkansaajalapsiperheen veroaste jää alle 30 prosenttiin. Edustavimmalle tulotasolle sijoittuvien suomalaisten lapsiperheiden veroaste oli Veronmaksajien vertailumaiden keskitasoa.

Veroaste alenee keskimääräisellä tulotasolla 27 prosentista 23 prosenttiin, kun lapsilisien vaikutus otetaan huomioon. Hyvätuloisten veroastetta lapsilisät luonnollisesti alentavat suhteessa vähemmän, mutta lapsilisistä koituu suurelle osalle lapsiperheitä jopa 4–6 prosenttiyksikön ”veronalennus”. Hyvätuloisempia esimerkkiperheitä edustavien tulotasojen veroasteet ovat yli 30 ja 40 prosenttia, kuten esimerkkilaskelmissakin ennen lapsilisiiä.

5. Puolisoiden tuloerojen edustavuus

Perheen yhteenlaskettuun veroasteeseen vaikuttavat puolisoiden henkilökohtaiset tulot ja puolisoiden väliset tuloerot. Veronmaksajien esimerkkiperheissä pienempituloisen (naisten) palkkatulojen osuus yhteenlasketuista palkkatuloista olivat alemman tulotason perheissä 1 ja 2 noin 40 ja suurituloisimmassa perheessä 3 noin 32 prosenttia. Naisten palkkatulot vuodessa olivat esimerkkiperheessä 1 ja 2 noin 65–66 prosenttia ja korkeimman tuloluokan perheessä 47 prosenttia miesten palkkatasosta (Taulukko 1). Valinta on johdonmukainen niiden empiiristen tutkimusten kanssa, jotka osoittavat, että puolisoiden väliset tuloerot ovat useammin suuremmat parempituloisilla kuin pienituloisimmilla pareilla (esim. Haataja, Mikola ja Pääkkönen 2007).

Veronmaksajien vertailussa saadut tulokset selittyvät osin sillä, että osassa vertailumaista toteutetaan perheverotuksen eri muotoja. Yhteisverotus tuottaa sitä alemman veroasteen mitä suuremmat puolisoitten väliset tuloerot ovat. Yhteisverotuksesta eivät hyödy ne kahden palkansaajan (tai tulonsaajan) perheet, joissa puolisoitten tulot ovat yhtä suuret, eivätkä yksinhuoltajat.

Perheverotuksen ja yhteisverotuksen juuret ovatkin peräisin maista, joissa yhden ansaitsijan malli on yleinen ja ajalta, jolloin naisten työssäkäynti on ollut harvinaisempaa kuin miesten ja/tai naisten ansiotulot ovat olleet huomattavasti pienemmät kuin miesten. Koeverotukset suomalaisten lapsiperheiden keskuudessa osoittavat, että yhteisverotuksen hyödyt eivät kohdentuisi tyypillisille lapsiperheille, vaan eniten hyötyisivät suurituloisimmat lapsiperheet – ja siksi veroratkaisu olisi myös hyvin kallis (Haataja 2000).

Vertailevissa empiirisissä tutkimuksissa on aikaisemmin havaittu, että Suomessa on kansainvälisesti suhteellisen paljon samatuloisia pariskuntia (Sørensen 2001). Miten suomalaisten naisten ja miesten palkkaerot kohdentuvat palkansaajalapsiperheiden sisälle? Veronmaksajien esimerkkiperheiden palkkaeroja vastavia lapsiperheitä (naisten tulot 60–70 prosenttia miesten tuloista) oli vain noin 13 prosenttia kahden palkansaajan lapsiperheistä vuonna 2005. Palkkatulot olivat molemmilla yhtä suuret (naisten tulot 90–110 % puolison tuloista) 11 prosentilla perheistä. Tuloerot olivat erittäin suuret (naisten palkat alle 40 % pienten palkoista) 16 prosentilla. Saman verran oli myös niitä pareja, joissa naisten tulot olivat selvästi miesten tuloja suuremmat. Verotus ja tulonsiirrot tasaavat puolisoitten tuloeroja ja lisäävät esimerkiksi samantuloisten osuuden 15 pro-

Taulukko 3. Kahden palkansaajan lapsiperheiden puolisoitten tuloerot (naisten palkat keskimäärin % miesten tuloista, naisten nettotulot keskimäärin % miesten nettotuloista)

Naisen tulot % miehen tuloista	Jakauma palkkatulo- erojen mukaan		Jakauma nettotulo- erojen mukaan	
	Lkm	%	Lkm	%
Yhteensä	234 900	100	234 900	100
Alle 40%	38 600	16	13 700	6
40–50%	31 300	13	18 300	8
50–60%	24 900	11	27 200	12
60–70%	30 700	13	42 600	18
70–80%	25 900	11	30 100	13
80–90%	20 400	9	39 400	17
90–110	26 200	11	35 100	15
yli 110%	36 900	16	28 500	12

senttiin. Enemmistö palkansaajapareista on kuitenkin sellaisia, joissa naisten tulot ovat pienemmät kuin miesten (Taulukko 3).

Taulukko 4 kertoo, että puolisoitten yhteisverotus hyödyttäisi eniten parempituloisia palkansaajaperheitä. Suuret palkkaerot ovat yleisimpiä suurituloisimmilla. Joka viidennessä palkansaajalapsiperheessä puolisoitten palkat ovat suunnilleen samat ja niistä suurin osa (41 %) on keskituloisia.

Puolisoitten välisten palkkaerojen mukaan samapalkkaisimpien enemmistö (41 %) sijoittuu suhteessa useammin keskituloisten ryhmään (80–100 % mediaanituloista) kuin muut lapsiperheet. Samapalkkaisia pareja oli kaikista runsaat 50 000, eli 22 prosenttia. Pareja, joissa naisten palkat olivat 60–80 % miesten palkoista, oli 24 %. Pareja, joissa naisten palkat jäivät alle 60 prosentin puolison palkoista, oli kuitenkin huomattava joukko, 41 % kaikista palkansaajalapsiperheistä.

Suomessa luovuttiin yhteisverotuksesta

Taulukko 4. Puolisoiden palkkaeroja kahden palkansaajan lapsiperheissä tulotasoinnain vuonna 2005

Yhteinen palkkasumma suhteessa mediaaniin	Palkansaaja-pareja yhteensä	Sama-palkkaisia	Sama-palkkaisten jakauma %	Naiset pienipalkkaisempia (alle 60 % miesten palkoista)	
		Osuus %		Osuus %	Jakauma %
Yhteensä	234 900	22	100	41	100
0–40	1 700	49	2	33	1
40–60	12 300	5	1	45	6
60–80	40 300	20	15	44	18
80–100	62 900	34	41	30	19
100–120	48 300	22	20	37	18
120–140	25 700	14	7	48	13
140–160	17 000	22	7	49	9
160–180	8 900	10	2	64	6
180–200	6 700	26	3	44	3
200–220	3 000	18	1	52	2
220–240	1 900	11	0	63	1
240–	6 200	3	0	70	4

Lähde: Laskelmat tulonjakotilastosta.

vuonna 1976. Yksi tärkeä perustelu oli, ettei verotus rankaisisi naisia suhteellisesti enemmän kuin miehiä, kun naisten palkkatyö yleistyi ja naisia myös tarvittiin työmarkkinoilla, erityisesti laajenevalla palvelusektorilla. Suomalaiseen verotukseen jäi vuoteen 1993 asti monia perhepoliittisia vähennyksiä. Ne olivat kuitenkin yksilöllisiä ja kohdennettu vuoden 1989 verouudistukseen asti joko puolisoista pienempi- tai suurempituloiselle. Vuodesta 1994 lähtien perhekustannusten tasaus on hoidettu lapsilisäjärjestelmän kautta.

Jos palkansaajalapsiperheiden verotusta kevennettäisiin suhteessa lapsettomiin perheisiin ja/tai yhden työssäkäyvän kahden vanhemman perheisiin, olisi päätöksentekijöiden oltava tietoisia keille alennukset kohdentuisivat ja millaisia dynaamisia vaikutuksia niillä olisi. Yksilölliset tai puolisoitten kesken jaettavat verotuet lapsista eivät vähentäisi naisten työssäkäynnin kannusteita, kuten vain suurituloisim-

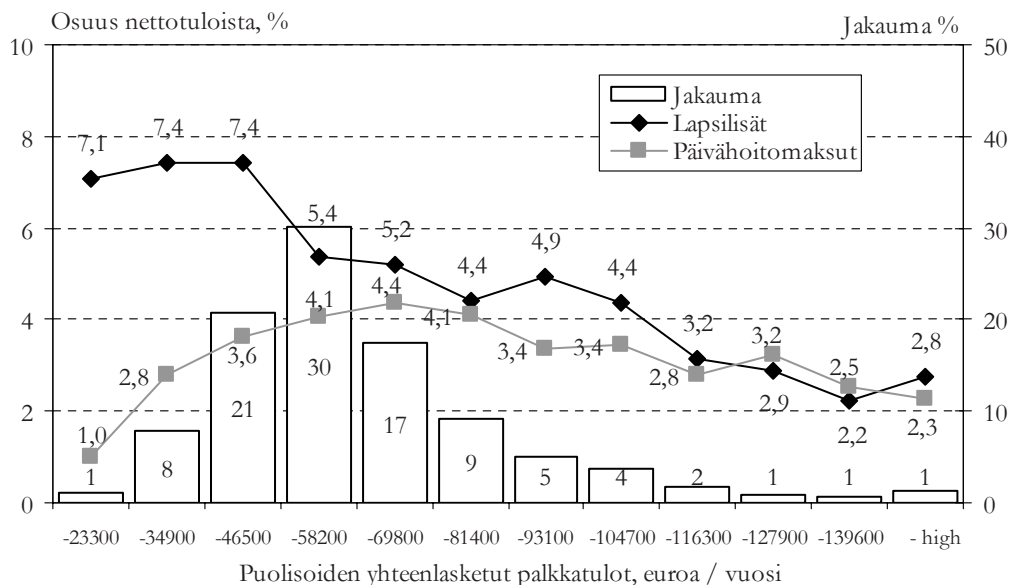
malle (miehelle) kohdennetut tuet tai perheverotus (esim. Gustafsson 1992).

6. Perheiden nettotulojen arviointia

Miten hyvin Veronmaksajien malliperheet heijastavat todellisten palkansaajaperheiden taloudellista tilannetta? Malliperheiden tulot koostuivat yksinomaan palkkatuloista. Vuoden 2005 tulonjakotilaston perusteella kahden työssäkäyvän palkansaajan lapsiperheiden tulot muodostuivat Veronmaksajien valitsemilla tulotasoinnalla yli 90 prosenttisesti ansiotuloista. Toisin sanoen rajaus pelkkien palkkatulojen käsittelemiseen on pätevä.

Veronmaksajien laskelmissa ei tehty oletuksia malliperheiden asumiskustannuksista. Rajaus on sikäli hyväksyttävä, että malliperhementodien hankalimmat ovat asumista koskevat oletukset. Niissä ei ole vakiintunutta käytäntöä (Kuivalainen 2007). Asumisen huomioon otta-

Kuvio 2. Päivähoitomaksujen ja lapsilisien osuus nettotuloista eri bruttotulojen tasolla suomalaisilla kahden palkansaajan lapsiperheissä, joissa nuorin lapsi on alle 7-vuotias

minen on tärkeää erityisesti silloin, kun vertailaan pienituloisten perheiden tilannetta. Toisaalta korkeat asumiskustannukset (asuntolainojen korot ja lyhennykset) voivat johtaa hyvä-tuloisetkin perheet ”käyttövaraköyhyyteen”. Asumistukeen oikeuttavan tulotason yläpuolella asuntopoliittisen tuen ulkopuolelle jäävät vain ne lapsiperheet, jotka asuvat vuokralla tai jotka asuvat velattomassa omistusasunnossa. Tässä tarkasteltavista palkansaajapareista asui omistusasunnossa noin 85 prosenttia vuonna 2005. Lasten lukumäärä ei vaikuta asuntolainojen korkotuen tasoon, vaan sen määrään. Tuki ulottuu sitä suurempiin korkoihin, mitä enemmän lapsia on perheessä.

Veronmaksajien tutkimuksessa oli suomalaisen perhepolitiikan välineistä mukana vain lapsilisät.⁵ Kahden palkansaajan ja kahden alle kouluikäisen lapsen perheissä päivähoitomak-

sut ovat kuitenkin huomattava taloudelliseen tilanteeseen vaikuttava tekijä, koska oletuksen mukaan molemmat vanhemmat käyvät töissä ja vain ani harvalla on mahdollisuus saada maksumatonta ulkopuolista hoitoapua lapsille.

Vuoden 2005 tulonjakotilaston perusteella päivähoitomenot vaikuttavat nettotuloihin lähes yhtä paljon kuin lapsilisät kahdessa Veronmaksajien käyttämistä kolmesta tulotasosta (Kuvio 2). Kansainvälisen vertailun näkökul-

⁵ Yorkin yliopisto julkaisi 2002 malliperbelaskelmiin perustuvan tutkimuksen OECD-maiden perhepolitiikasta (Bradshaw ja Finch 2002). Tutkimuksen mukaan perhepolitiikka oli korkeatasoisinta Itävallassa, Luxemburgissa ja Suomessa. Muut pohjoismaat kuuluivat vasta seuraavaan kategoriaan. Miksi Veronmaksajien tulos oli erilainen? Selityksenä on se, että Yorkin yliopiston tutkimus otti huomioon laajasti erilaisia perhepoliittisia etuuksia. Lisäksi tutkimuksessa oli mukana erilaisia perhetyyppisiä.

masta päivähoitomaksujen vaikutus on vieläkin suurempi. Kuten Veronmaksajien tutkimuksessa todetaan useissa vertailussa mukana olleista maista päivähoitomaksut olivat jopa yli kaksi kertaa suuremmat kuin Suomessa (Kurjenoja 2008, 26).

Kahden alle kouluikäisen lapsen perheiden tarkastelu on perusteltua silloin, kun analyysin kohteena on laajemmin perhepolitiikka. Valtaosa perhepoliittisista tulonsiirroista ja palveluista ohjautuu alle kouluikäisten lasten perheille (esim. Bradshaw ja Finch 2002). Päivähoitomaksukaton ansiosta päivähoitopalvelut ovat suomalaisille hyvätuloisille lapsiperheille todella edullista eli – toisin kuin Veronmaksajat väitti – hyvää vastinetta maksetuista veroista.

7. Veronmaksajien suositusten toteuttaminen

Veronmaksajien tutkimuksen keskeisin sanoma oli se, että lapsiperheet hyötyisivät eniten verotuksen keventämisestä, eikä lapsilisien korotuksista. Suositus johtunee siitä, että Veronmaksajien laskelmissa lapsilisät on eriytetty veroasteen tarkastelusta ja esimerkkiperheistä kaksi kolmesta edustaa suomalaisittain erittäin hyvätuloisia palkansaajaperheitä. Toinen näkökulma on nähdä molemmat perhekustannusten tasauksen osana, ja verottomat lapsilisät samalla verotusta lieventävänä tekijänä, kuten esimerkiksi OECD on tehnyt johdonmukaisesti. Lopputulos on sama, mutta tulkinta erilainen: Veronmaksajat tarkasteli verotuksen kautta tulevat perhekustannusten tasaukset osana verotusta ja lapsilisät osana perhepolitiikkaa.

Tutkimuksessa tai sen yhteydessä ei otettu kantaa siihen, miten verojen alentaminen olisi suoritettava. Mm. jotkut puolueet ovat vaati-

neet erityisesti ennen vaaleja lapsiperheiden yhteisverotusta. Veronmaksajien tutkimuksessa keveä verotus yhdistyy maihin, joissa perhetuki tulee suurelta osalta verotuksen, jopa perheverotuksen kautta. Perheverotuksen tapaiset ratkaisut keventäisivät Suomessa(kin) eniten hyvätuloisten perheiden verotusta ja rankaisisivat eniten tulotasoltaan tyyppillisimpiä perheitä (taulukko 4).

Kannustinteorian mukaisesti puolisoiden erillisverotuksen on todettu edistäneen naisten työhön osallistumista (Gustafsson 1992). Malliperhelaskelmat eivät ota huomioon käyttäytymisvaikutuksia. Niiden perusteella puolisoiden yhteisverotus näyttäisi lisäävän lapsiperheiden tuloja. Todellisuudessa voisi käydä niin, että tulot vähenisivät, koska yhä useammat puoliset (käytännössä naiset) pidentäisivät kotonaolajaksoja ja jäisivät ilman ansiotuloja. Virallisesti Suomessa toistaiseksi kuitenkin tavoitellaan kaikkien väestöryhmien työllisyysasteen kasvattamista.

Suomessa on 1990-luvulta lähtien yleistynyt tilanne, jossa toinen vanhemmista (äiti) voi jäädä hoitamaan lapsia useammaksikin vuodeksi kotiin (Haataja 2005), erityisesti jos lapset syntyvät peräjälkeen. Näissä perheissä puolisoiden väliset tuloerot ovat suhteellisesti suuret. Yhteisverotus keventäisi perheiden verotusta, mutta tukisi ennestään yhden ansaitsijan mallia ja olisi ristiriidassa sen tavoitteen kanssa, että lastenhoito ja ansiotyö jaettaisiin tasaisemmin vanhempien kesken sekä nais- ja miesvaltaisten toimialojen kesken.

Vielä laajempi kysymys liittyy veronkevennysten seurauksiin. Verotus on pitkällä aikavälillä ainoa keino kattaa julkisia menoja. Kuitenkin sekä Veronmaksajien tutkimus että OECD:n (2006) palkkaverotuksen selvitykset osoittavat, että veroaste on keventynyt Suomes-

sa, paitsi 1990-luvun lamavuosista myös koko 2000-luvun!

Veronmaksajienkin tutkimuksessa toivotaan, että ilmainen esikoulu ulotettaisiin Suomessa nykyistä nuorempiin ikäryhmiin – ilman että päivähoitopalveluihin liittyvä ansiotyön mahdollistavat aukioloajat päivähoidossa heikenisivät. Varhaiskasvatuspalvelujen kehittämistä on vaikea toteuttaa, jos tuloverotuksen yleistä keventämistä jatketaan.

Veronmaksajat kritisoi suomalaisten perhepolitiikkaa vähäisestä panostuksesta ilmaiseen varhaiskasvatukseen. Vertailu ei ole sikäli hyväksyttävä, että Pohjoismaiden ulkopuolella esikouluilla on ensisijaisesti kasvatustehtävä ja vasta toissijaisesti vanhempien ansiotyössä käynnin mahdollistaminen. Eurooppalaisten esikoulujen aukioloajat vaikeuttavat kuitenkin säännöllistä ansiotyötä (OECD 2007, 132–134). Päivähoidon (ja myöhemmin toivottavasti myös suomalaisen yhä nuorempiin ulottuvan esikoulun) tehtävänä on mahdollistaa myös vanhempien työssäkäynti.

8. Johtopäätökset

Veronmaksajien tutkimus veronalennusten vaikutuksesta verokertymään herätti keskustelua vuonna 2005 (Virén 2005, Haaparanta ja Pirttilä 2005). Pääosa Veronmaksajien julkaisemista tutkimuksista perustuu kuitenkin malliperhelaskelmiin, joiden yleistettävyyttä ei ole aikaisemmin analysoitu Veronmaksajien tai muidenkaan toimesta.

Analyysimme osoittaa, että Veronmaksajien tutkimuksessa *Työn verotus ja perheet Euroopassa* käyttämien lapsiperheiden

– tulotasot oli valittu siten, että pienituloisin perhe edusti yleisintä lapsiperheryhmää ja

kaksi muuta huomattavasti tulojakauman keskikohdan yläpuolella olevaa, (alhaisin tulotaso edusti noin 27–30 prosenttia, keskimäinen tulotaso 5–7 prosenttia suomalaisista ja ylin tulotaso 1–3 prosenttia kahden palkansaajan lapsiperheistä riippuen siitä, miten nuorimman lapsen ikä rajataan),

– lasten iät oli valittu siten, että palkansaaja-perheillä on tavallisesti päivähoitokuluja, mutta laskelmissa ei ollut mukana päivähoitomaksujen vaikutusta.

Tutkimus sisälsi kansainvälistä vertailua vertailumaiden perhepolitiikasta, mutta irrallaan laskelmista ja lopputulosten pohdintoista. Tutkimus ei kertonut esimerkiksi, miten yleisiä esimerkkiperheet ovat kaikista lapsiperheistä muissa vertailumaissa eikä siitä, mikä valittujen esimerkkiperheiden tulotasojen ostovoima on vertailumaissa. Ostovoimavertailun puuttuminen heikensi olennaisesti tulosten luotettavuutta. OECD on lieventänyt ostovoimaongelmaa käyttämällä laskelmissaan kansallisia keskiansioita (aikaisemmin teollisuustyöntekijän keskiansio eli APW tulo).

Veronmaksajien tutkimus väitti, että lapsiperheitä verotettaisiin Suomessa ankarasti. Kuitenkin esimerkkiperheistä pienituloisin edusti Suomessa yleisintä tulotasoa kahden palkansaajan lapsiperheissä, ja veroaste tällä tasolla oli vertailumaiden keskitasolla myös esimerkkiperheiden vertailussa. Lapsilisät alentavat tämän tulotason lapsiperheiden verotusta 27 prosentista 23 prosenttiin. Verottomien perhepoliittisten tulonsiirtojen (lapsilisä, elatus-tuki yms.) huomioon ottaminen on enemmänkin normi kuin poikkeus lapsiperheiden tulojen vertailussa, koska maat jakautuvat sen suhteen, missä määrin perhepoliittiset tulonsiirrot jaetaan suorina tai verotuksen kautta

välillisinä tulonsiirtoina perheille (OECD 2006).

Veronmaksajien tutkimus väitti myös, ettei lapsilisien korottamisesta ole hyötyä, vaan verotusta olisi alennettava. Tämä johtui siitä, että tutkimus keskittyi ennen muuta hyvätuloisiin lapsiperheisiin. Lapsilisät alentavat hyvätuloisten veroastetta luonnollisesti vähemmän kuin keskituloisten. Lisäksi kielteinen arvio lapsilisien vaikutuksesta oli yhteydessä siihen, että niitä käsiteltiin tutkimuksessa erillään verotuksesta.

Tutkimuksessa ei pohdittu mahdollisten lapsiperheiden verolievennyksen kohdentumista eri tulotasolle. Esimerkiksi puolisoitten yhteisverotus olisi tehokas keino alentaa hyvätuloisten palkansaajalapsiperheiden verotusta, koska puolisoitten tuloerot ovat niissä suuret ja yleisempiä kuin tyyppillisissä tai pienituloisissa perheissä. Verotuksen kautta lisääntyvästä perhetuesta palkansaajaperheille hyötyisivät vähiten pienituloisimmat perheet eli eniten tukea tarvitsevat perheet, yhtä paljon ansaitsevien puolisoitten perheet ja yksinhuoltajat.

Malliperhelaskelmien tulokset ovat hyvin herkkiä oletuksille. Ulkopuolisten on vaikea arvioida malliperhelaskelmien luotettavuutta ja edustavuutta. Niiden arviointi on erityisen tärkeää kansainvälisissä vertailuissa. Tarkoitushakuisilla valinnoilla lopputulokset saadaan näyttämään halutun kaltaisilta. Juuri näin näyttää tapahtuneen Veronmaksajien tutkimuksessa. Ongelmallisinta on se, että tarkoitushakuisesti laadittuja tuloksia käytetään kriittikittömästi ensin julkisuudessa ja myöhemmin mahdollisesti jopa päätöksenteon pohjana.

Tutkijoiden olisi itse tuotettava riittävästi tietoa laskelmien taustoista, rajoituksista ja yleistettävyydestä. Malliperhelaskelmien edustavuutta on mahdollista parantaa käyttämällä

hyväksi esimerkkien valinnassa tietoja väestörakenteesta (kuten edellä on tehty). Toinen mahdollisuus on keskittyä järjestelmien vertailuun (esimerkiksi verotus keski- ja hyvätuloisilla perheillä, kun perhetukena otetaan huomioon vain verotus, ei lapsilisiä) ja korostaa, etteivät tulokset ole edustavia. Kolmas mahdollisuus on siirtyä mikrosimulointiin, missä laskenta pohjautuu väestöä edustavaan aineistoon. Euromod-hankkeen ansiosta mikrosimulointia voidaan käyttää myös kansainvälisissä vertailuissa EU-maiden välillä. Kansallisella tasolla ne tahot, jotka ovat kiinnostuneita etuus- ja verojärjestelmien kehityksestä ja kehittämisestä, voivat hankkia käyttöluvan ja koulututtua vaikkapa Jutta-mallin käyttäjiksi (KAK 2008). □

Kirjallisuus

- Anttonen, A. (2007), ”Vertailut ja sosiaalipolitiikan tutkimuksen uusi suunta”, *Janus* 13: 268–288.
- Gustafsson, S. (1992), ”Separate Taxation and Married Women’s Labor Supply. A Comparison of West Germany and Sweden”, *Journal of Population Economics* 5: 61–85.
- Haaparanta, P. ja Pirttilä, J. (2005), ”Verotutkimuksen vaikeudesta”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 101: 87–90.
- Haataja, A., Mikkola, A. ja Pääkkönen, J. (2007), ”Naisten ja miesten tasa-arvoistumista 1990-luvun pyörteistä eteenpäin?”, teoksessa Taimio, H. (toim.), *Taloukasvun bedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman*, Työväen Sivistysliitto, Helsinki: 141–159.
- Haataja, A. (2005), *Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989–2002/2003*, Selvityksiä 29, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Haataja, A. (2000), ”Ketkä hyötyisivät yhteisverotuksesta ja lapsilisien veronalaisuudesta? Vertailua mikrosimulointimenetelmällä”, teoksessa Ritakallio, V.-M. (toim.), *Eriarvoisuutta paikanta-*

- massa, Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimus 55, Sosiaalipoliittinen yhdistys ry, Turun yliopiston sosiaalipoliitiikan laitos, Turku: 110–131.
- Hiilamo, H. (2002), *The Rise and Fall of Nordic family Policy? Historical Development and Changes During the 1990s in Sweden and Finland*, Research report 125, Stakes, Helsinki.
- Hiilamo, H. (2000), ”Perhepolitiikka mikrotasolla 1991–1999”, *Yhteiskuntapolitiikka* 65: 502–509.
- KAK (2008), ”JUTTA-mikrosimulaatiomalli”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 104: 142.
- Kuivalainen, S (2007): *Malliperhemetodin käyttö ja anti kansainvälisissä vertailuissa*, Turun yliopiston Sosiaalipoliitiikan laitoksen julkaisuja C:18/2007, Turku.
- Kurjenoja, J. (2007), *Suomi palkkaverottajana. Kansainvälinen palkkaverovertailu 2007*, Veronmaksajat, Helsinki.
- Kurjenoja, J. (2008), *Työn verotus ja perheet Euroopassa. Perheiden verotus, lapsilisät ja päivähoito 11 Euroopan maassa*, Veronmaksajat, Helsinki.
- OECD (2007), *Babies and Bosses. Reconciling Work and Family life. A synthesis of Findings for OECD Countries*, Paris.
- OECD (2006), *Taxing Wages 2005–2006. Special Feature: The Tax Treatment of Minimum Wages*, Paris.
- Sørensen, A. (2001), ”Gender equality in earnings at work and at home”, teoksessa Kautto, M. ym. (toim.), *Nordic Welfare States in the European Context*, Routledge, London and New York.
- Virén, M. (2005), ”Verotuloja ilman veroja: ekonometrinen analyysi”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 101: 219–222.